

Természetismeret 5-6. évfolyam

Bevezetés

A természetismeret tantárgy fejleszti a tanulók azon képességét, hogy a természetről önállóan tudjanak ismereteket szerezni, ezeket az ismereteket legyenek képesek feldolgozni és alkalmazni. Bővíti az 1-4. osztályban megtanult természettudományos megismeréssel kapcsolatban elsajátított módszerek körét. Fejleszti a tanulók tudását a klesönhatásokról, az energiaváltozásokról, a természetföldrajzi környezetünkről, a környezetünk élővilágáról és testünk működéséről.

Alapelvek, célok

A természetismeret tantárgy célja a tanulók öntevékenységén keresztül, olyan tanulási folyamatok irányítása, amelyek segítségével elemi szinten képesek értelmezni a természet jelenségeit. Így a tevékenységek fókuszában az élő- és az élettelen természet konkrét valósága, a jelenségek, a táj és a környezet állnak.

5-6. osztályban az elemi természettudományos nevelés kiemelt feladata a konkretizálásra és általánosításra építve az elvonatkoztatás képességének megalapozása. Ezt segíti az egyszerű absztrakt fogalmak, ítéletek és következtetések megtanítása.

Kiemelt cél, hogy a tanuló egyre biztosabban igazodjék el közvetlen, majd távolabbi környezetében, a közvetlenül, majd közvetetten megismerhető természeti folyamatok, történések körében.

Nagy hangsúlyt fektetünk a környezet állapota iránti érzékenység, az ökológiai szemlélet, valamint a helyes környezeti attitűdök, magatartás, értékrend kialakítására is.

Kulcskompetenciák fejlesztése a természetismeret tantárgy oktatása során

Anyanyelvi kommunikáció magában foglalja a fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények kifejezését é értelmezését szóban és írásban egyaránt, valamint a helyes és kreatív nyelvhasználatot a társadalmi és kulturális tevékenységek során.

Fejlesztjük a tanuló képességét, hogy különféle kommunikációs helyzetekben, szóban és írásban kommunikálni tudjon, kommunikációját figyelemmel kísérje és a helyzetnek megfelelően alakítsa.

A *matematikai kompetencia* a matematikai gondolkodás fejlesztésének és alkalmazásának a képessége, felkészítve a tanulót a mindennapok problémáinak megoldására is. Felöleli a matematikai gondolkodásmódhoz kapcsolódó képességek alakulását, használatát, a matematikai modellek alkalmazását (grafikonok, táblázatok).

A *természettudományos kompetencia készséget és képességet jelent arra, hogy ismeretek és módszerek sokaságának felhasználásával* magyarázatokat és előrejelzéseket tegyünk a természetben, valamint az ember és a természeti világ közt lezajló kölcsönhatásban lejátszódó folyamatokkal kapcsolatban. Magában foglalja az emberi tevékenység okozta természeti változások megértését és az ezzel kapcsolatos, fenntartható fejlődés formálásáért viselt egyéni és közösségi felelősséget.

A *digitális kompetencia* a természetnek és az információs társadalom technológia szerepének és lehetőségeinek értését, alapos ismeretét jelenti. A képességek felölelik az információ megkeresését, összegyűjtését, feldolgozását és alkalmazását. Használata kritikus és megfontolt attitűdöket igényel az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes használata érdekében.

A *hatékony, önálló tanulás* azt jelenti, hogy a tanuló képes kitartóan tanulni, saját tanulását megszervezni, ideértve az idővel és az információval való hatékony gazdálkodást is. Feltétele, hogy a tanuló ismerje képességeinek és tudásának erős és gyenge pontjait, alakítsa ki a saját tanulási stratégiáit. Fontos a figyelem összpontosítása és a pozitív attitűd.

A *szociális és állampolgári kompetenciák* a harmonikus életvitel és a közösségi beilleszkedés feltételei. Fontos, hogy a tanuló rendelkezzen a saját fizikai és mentális egészségére vonatkozó ismeretekkel, megértse az egészséges életmód meghatározó szerepét. Elengedhetetlen a normatudat, a viselkedési és az általánosan elfogadott magatartási szabályok megértése.

A *kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia* segíti a tanulót a mindennapi életben abban, hogy megismerje tágabb környezetét és képes legyen a kínálkozó lehetőségek megragadására.

Természetismeret

Természetismeret és Hon- és népismeret integrált tantárgy

5. osztály

Helyi tanterv

Természetismeret: 60 óra
Hon- és népismeret: 14 óra
Éves óraszám: 74 óra

Részei

Természetföldrajzi és fizikai környezetünk
Környezetünk élővilága
Hon- és népismeret

Témakörök:

I. Tájékozódás a térképen	4 óra
Az időjárás és az éghajlat	6 óra
A hegységek képződése	8 óra
Alföldek, folyók, tavak	10 óra
Összefoglalás, ismételés, ellenőrzés	4 óra
II. Élet a gyümölcsösben	3 óra
Élet a zöldségeskertben	5 óra
Szántóföldi növények	4 óra
Haszonállatok	4 óra
Állatok a házban és a ház körül	8 óra
Összefoglalás, ismételés, ellenőrzés	4 óra
III. Nemzetiségek, néprajzi tájak	5 óra
Néprajzi jellemzők	3 óra
Néprajzi és nyelvjárási tájegységek	4 óra
Összefoglalás	2 óra

A természettudományos ismeretszerzés, a sajátos kutatási módszerek (megfigyelés, leírás, összehasonlítás, mérés stb.) elemi szintű elsajátítása,

- a cselekvéssel egybekötött megfigyelések (pl. anyagvizsgálatok, növények és állatok szerveinek vizsgálata) során a tanulók érzékeljék, észleljék és nevezzék is meg az élőlények és élettelen anyagok sokféle tulajdonságát,
- törekedjenek a megfigyelések és leírások rendszerességére, logikai sorrendjére,
- törekedjenek a vizsgált élőlény, tárgy, földrajzi jelenség valóságához leírására 6-8 összefüggő mondatban, az elsajátított szakszókincs használatával,
- az előző évfolyamok követelményrendszerére építve, az élőlények típuspéldáin elsajátított fogalmakat (gyökérzet, törzs, korona, virág részei stb.) alkalmazzák az újonnan megismert élőlényekre is,
- vegyék észre a növények testfelépítése, a környezettel szemben támasztott igénye és termesztése között, az állatok testfelépítése, táplálkozása és életmódja közötti összefüggéseket és kölcsönhatásokat,
- ismerjék a termesztett növények és a tenyésztett állatok jelentőségét az ember életében,
- az ember szerepét és felelősségét élő környezetének alakításában,
- a növények és állatok fejlődésében ismerjék fel az életfolyamatok visszafordíthatatlanságát,
- tudják az időjárás és éghajlat kapcsolatát, a legfontosabb légköri jelenségek keletkezésének okait, törvényszerűségeit,
- ismerjék a mágnesesség és az iránytű kapcsolatát, a fény, a víz és a levegő fizikai tulajdonságait,
- a felszín kialakulásának folyamatát látva ismerjék fel a földrajzi folyamatokban levő törvényszerűségeket,
- ismerjék hazánk nagytájainak főbb természetföldrajzi jellemzőit,
- a megismert nagytájakkal kapcsolatban ismerjék fel a természeti adottságok szerepét az ember életében, kapcsolatát a gazdasággal, ill. a gazdaságnak a természeti környezetre gyakorolt hatását,
- tudják Magyarország helyét a Kárpát-medencében és Európában,
- tudják, hogy a természeti környezet és az emberi életfeltételek között szoros kapcsolat van,
- lássák a természeti táj és az ember alkotta környezet különbségét és kapcsolatát,

- ismerjék meg a különböző adottságú tájainkat (alföld, dombság, hegyvidék), amelyek eltérő lehetőségeket nyújtanak a gazdasági élet számára,
- lássák, hogy a természetes környezet védelme egyre sürgetőbb feladat,
- tudják, hogy az ország fővárosa Budapest, ahonnan az ország életét irányítják,
- ismerjék fel a térképen Magyarország legnagyobb folyóit (Duna, Tisza) és a Balatont, tudják fontosabb jellemző városainkat és megyéinket székhelyükkel.

Követelmény

- Megfigyelés, leírás, összehasonlítás módszerével ismerjék meg a Magyarországon legismertebb gyümölcsök, zöldségfélék és szántóföldi növények testfelépítését, környezettel szemben támasztott igényét, termesztését,
- ismerjék és alkalmazzák helyesen a biológiai szakkifejezéseket (gyökér, szár, levél, termés, csontthéjas termés és részei, a rovar részei stb.),
- tudják az élőlényeket hasonlóságaik és különbözőségeik alapján csoportosítani, a csoportokat jellemezni,
- ismerjék az időjárás és az éghajlat kapcsolatát, a legfontosabb légköri jelenségek keletkezésének okait, törvényszerűségeit,
- ismerjék Magyarország helyét a Kárpát-medencében, Európában, Európa helyét a Földön,
- ismerjék és alkalmazzák helyesen a biológiai szakkifejezéseket,
- tudják a megismert növényeket és állatokat a megfelelő biológiai szakkifejezések használatával 6-8 összefüggő mondatban leírni,
- ismerjék fel a tanult növény- és állatfajokat, tudják megnevezni részeiket, a részeikről ismerjék fel a tanult növény- vagy állatfajt,
- vegyék észre a növény szervezete és környezeti igénye (pl. szőlő gyökérzete és szárazságtűrése), az állat szervezeti felépítése és életmódja (pl. sertés táplálkozása és mindenevő fogazata) közti összefüggést,
- ismerjék a gyümölcsös és zöldségeskert legfontosabb kártevőit,
- tudják az élőlényeket csoportosítani hasonló és eltérő tulajdonságai (termésük, élettartalmuk, gyökérzetük, testfelépítésük stb.) alapján,
- ismerjék a zöldség- és gyümölcsfélék, a gabonafélék, a haszonállatok jelentőségét az ember táplálkozásában, az erdő fontosságát az egészséges környezet alakításában, a környezetbarát növénytermesztés és állattenyésztés jelentőségét, az állattartás egészségügyi és etikai követelményeit.
- Ismerjék a tanulók Magyarország nagytájjait és Budapestnek legfontosabb földrajzi jellemzőit,
- ismerjenek fel összefüggéseket a földrajzi jelenségek, folyamatok, változások között, mint:
  - a természeti táj adottságai és a rajta kialakult gazdaság között,
  - napfényes, meleg időjárás - gyümölcs- és zöldségtermelés,
  - sok csapadék - jó legelők - szarvasmarha-tenyésztés - tejfeldolgozás,
- alakuljon ki a tanulóknál - a megismert tények, összefüggések segítségével - a környezet- és a természetvédelem igénye, mérjék fel jelentőségét a vizek, a talaj, a levegő tisztasága megőrzésének,
- tudjanak homokasztalon egyszerű kísérleteket bemutatni, fényképekről, ábrákról földrajzi jelenségeket (futóhomok, árvíz, magassági növényövek stb.) felismerni, egyszerűbb folyamatábrákat elemezni,
- tudjanak a térképen tájékozódni, egyszerűbb helymeghatározásokat és méréseket végezni.

Értékelés

A tanév folyamán az ellenőrzés értékelés folyamatosan, szóbeli és írásbeli feleletek formájában történik. A témaköröket összesen hat témazáróval fejezzük be.

A továbbhaladás feltételei

- A tanuló ismerje és használja helyesen a következő fogalmakat:
  - vonalas mérték, magassági szám,
  - alföld, dombság, hegység, középhegység, magashegység,
  - főfolyó, mellékfolyó, csatorna, folyásirány, mocsár, tó,

- fényforrás, fagyáspont, forráspont, olvadáspont,
  - fagyás, olvadás, párolgás, lecsapódás,
  - időjárás, éghajlat, középhőmérséklet, hőingás, szél,
  - fensík, cseppkő, törésvonal, magma, láva, vulkán, kőzet, érc,
  - külső erők, belső erők, talaj, humusz,
  - vízgyűjtő terület, vízválasztó, szoros, delta- és tölcseértorkolat, vízjárás, gleccser,
  - csonthéjas termés, almatermés, bogyótermés,
  - egynyári, kétnyári, évelő növény, raktározó főgyökér, hagyma,
  - teljes átalakulás, rovar, bogár, lepke,
  - gyökérgümő, pillangós virág, hüvelytermés,
  - gyűrűsféreg, bőrízomtömlő,
  - lágyszárú növény, fásszárú növény, fő-, és mellékgyökérzet,
  - szalmaszár, szemtermés, bugavirágzat, torzsavirágzat,
  - gerinces, emlős, párosujjú patás, szarv, kérődzés,
  - növényevő, redős zápfog, páratlan ujjú patás,
  - hiányos és teljes fogazat, mindenevő, gumós zápfog,
  - madár, kapirgálóláb, magevő csőr, fészekhagyó fiókák,
  - úszóláb, lemezes csőr, összetett szem, nyaló-szívó szájszerv,
  - ragadozó, tarajos zápfog, behúzható karmok,
  - metszőfog, szemfog, zápfog, veszettség,
  - költöző madár, állandó madár, begy, zúzógyomor,
  - rágcsáló fogazat, háziasítás,
- A tanuló tudja felsorolni:
    - a fő- és mellékvilágtájakat,
    - a folyóvizek fajtáit,
    - a szivárvány színeit,
    - a halmazállapotokat,
    - a levegő fő alkotó részeit,
    - az időjárás és az éghajlat elemeit,
    - néhány csapadék fajtát,
    - vulkanikus és üledékes kőzeteket,
    - a röghegységek és a lánchegységek tulajdonságait,
    - a magashegységi növényöveget,
    - a külső erőket,
    - a talaj alkotórészeit,
    - a Duna országait,
    - a víz felhasználási lehetőségeit,
    - a tavak keletkezésének módjait,
    - a csonthéjas-, az alma-, és a bogyótermés részeit,
    - a virág részeit,
    - a növény részeit,
    - az összetett gyomor részeit,
    - az állatfajok családtagjait,
    - a tojás részeit,
    - magyar kutyafajtákat.
  - A tanuló tudja megmutatni a térképen:
    - Magyarország nagytájait és a Balatont,
    - Magyarország megyéit megyeszékhelyükkel,
    - Magyarország mészkő- és vulkanikus hegységeit,
    - Magyarország középhegységeit,
    - a Kárpátokat és az Alpokat,
    - a Dunát eredési helyétől a torkolatáig és az országokat, amelyeken áthalad,
    - a Tiszát eredésétől a torkolatáig,

Hon- és népismeret

Célok és feladatok

Alapvető cél a néphagyományok, a magyar, és a határon túli, magyar lakta területek népi kultúrájának megismertetése. A tanulók az életkori sajátosságoknak megfelelően ismerjék meg lakóhelyük, a régió, és a határon túli magyar lakta területek néphagyományait, nyelvjárását, földrajzi, történelmi, néprajzi értékeit. A tanulmányok ill. a gyűjtőmunka során fedezzék fel a hagyományokon alapuló kultúra erős fonalát, amely összeköt a múlttal, és a jövőbe vezet.

A szűkebb és tágabb szülőföld ismerete, tárgyi, történelmi, vallási emlékeink tudatunkba építése ösztönző erővel hat az igazi kultúra megismerésére.

Belépő tevékenységformák

Fontos nélkülözhetetlen eszköz a térkép. Különbséget teszünk földrajzi és néprajzi tájegységek között bemutatva az ott élő etnikai csoportokat, nemzetiségeket. Ismerkedés a lakóhely természeti adottságával, földrajzi környezetével, néprajzi sajátosságaival. Szervezzünk tanulmányi kirándulásokat a szűkebb és tágabb környezetben, keressük fel a nevezetesebb épületeket, kutassuk fel a lakóhelyhez kötődő neves személyiségeket. Kiemelt jelentősége van a gyűjtőmunkának, melynek segítségével elmélyíthetik elméleti tudásukat.

Tartalmak

Az etnikai csoport és a nemzetiség fogalma.

Hogyan élnek a magyarországi nemzetiségek és hogyan a határon túl élő magyarok, mint nemzetiségek?

A magyar nyelvterület etnikai csoportjainak elhelyezkedése földrajzi és néprajzi tájegységek szerint.

A lakóhely gazdasági tevékenységei az adott térség lehetőségeinek függvényében alakultak ki. A síkvidéken búzatermesztéssel, a hegyvidéken fakitermeléssel, a vizek mellett halászzattal foglalkoznak.

A helytörténet, és a néphagyomány hűen tükrözi a természet adta megélhetésből eredő szokásokat, munkakultúrát.

A lakóhely megtartó erejét növeli az ahhoz kötődő neves személyiségek, történelmi jellegű intézmények és épületek" vonzó természeti jelenségek.

A szűkebb és tágabb lakóhely, a régió feldolgozása, a nyelvjárás, népművészeti emlékek, néprajz, építészet jellemzői alapján történik.

A tanév során legalább egy tájegység feldolgozása.

Ajánlott szempontok:

- Történelmi gyökerek
- Földrajzi elhelyezkedés
- Néprajzi gazdagsága
- Megélhetés a vidéken
- Építészeti stílusjegyek
- Kézműves hagyományok
- Népszokások
- Népviselet
- Népzene
- Néptánc

Természetismeret

Természetismeret, Hon- és népismeret, Egészségtan integrált tantárgy

6. évfolyam

Helyi tanterv

Természetismeret: 58 óra
Hon- és népismeret: 8 óra
Egészségtan: 8 óra
Éves óraszám: 74 óra

Részei

Hazai tájaink életközösségei
Tájékozódás a térképen és a földgömbön
Barangolás hazai tájakon
Az ember és környezete
Testünk és egészségünk
Hon- és népismeret
Egészségtan

Témakörök

I. Az erdő növényei	5 óra	
Az erdő állatai	5 óra	
A rétek élővilága	4 óra	
Vizek, vízpartok élővilága	7 óra	
Összefoglalás, ismétlés, gyakorlás	4 óra	
II. Tájékozódás a térképen és a földgömbön	6 óra	
Éghajlat, éghajlati övezetek	5 óra	
Barangolás hazai tájakon		10 óra
Az ember és környezete	1 óra	
Összefoglalás, ismétlés, gyakorlás	4 óra	
III. Testünk és egészségünk	6 óra	
Összefoglalás	1 óra	
IV. Szomszédaink kultúrája	3 óra	
A határon úli néprajzi egységek	4 óra	
Összefoglalás	1 óra	
V. Egészséges életmód	4 óra	
Családi élet		3 óra
Összefoglalás	1 óra	

Cél

A korszerű természettudományos műveltség megalapozása, a természettudományos ismeretszerzés módozatainak, kutatási módszereinek elemi szintű elsajátítása. A természettudomány kutatói módszereinek (megfigyelés, leírás, összehasonlítás, kísérlet) alkalmazásával, ill. a könyvtár és az információs társadalom technológiáinak segítségével, az ismeretterjesztő irodalom felhasználásával legyen képes ismeretekhez jutni.

- A tanuló legyen képes a környezetéről (az élő és az élettelen természet jelenségeiről) a megfigyeléssel, leírással, összehasonlítással, következtetéssel közvetlenül, ill. a szakirodalom felhasználásával közvetve szerzett ismereteket összefüggően elmondani, leírni, rajzon ábrázolni vagy a gyakorlatban alkalmazni,
- legyen áttekintése a Földről és a földi élet változásairól, tudja, hogy minden változik, s a változások az élőlényekre is érvényesek,
- legyen tájékozott közvetlen környezetében s az őt körülvevő világban,
- ismerje a környezetében előforduló jellegzetes növényeket és állatokat, azok elterjedési területét, környezeti igényeiket,
- ismeretei révén tudja és jegyezze meg, hogy a földi élet jövőjéért az emberiség felelős, becsülje és értékelje saját környezetét, s tegyen meg minden tőle telhetőt, hogy megóvja a káros hatásoktól,
- A földgömbön és a térképen való tájékozódás további gyakorlásával tudják a tanulók meghatározni kontinensek, országok, települések földrajzi fekvését,
- tudják, a Föld alakjának és éghajlati övezetei kialakulásának összefüggését,
- ismerjék az időjárás és az éghajlat fogalmát, összefüggését,
- a szárazföldi, az óceáni, a mediterrán és a hegyvidéki éghajlatok jellemző vonásait,
- a legfontosabb légköri jelenségek (csapadék, szél) keletkezését,
- az időjárás és az éghajlat elemeinek napi és évi változásait,
- az éghajlatot kialakító és befolyásoló tényezőket,
- ismerjék a különböző kőzetanyagú (mészkö, vulkáni), korú és formakincsű (középhegység, magashegység) hegységek jellemző vonásait, keletkezését,
- tudják, hogy hazánk nagyobb hegységei mely típusokba sorolhatók,
- tudják az alföldek kialakulásának módjait, a víz és szél felszínalakító hatását,
- ismerjék fel, hogy a Föld felszíne évmilliárdok alatt alakult ki, s ma is állandóan változik,
- ismerjenek fel földrajzi törvényszerűségeket a földfelszín változásai, valamint a Föld belső és külső erői, a felszín és a felépítő kőzet, az éghajlat és a természetes növényzet között.

- tudják, hogy az emberiség jövője a Föld levegőjének, vizeinek, felszínének és talajának környezeti állapotától függ,
Tudják, hogy az emberi élet különböző hosszúságú szakaszokra bontható, s ezekre a szakaszokra a testi-lelki fejlődés különböző megnyilvánulásai jellemzőek,
- tudják a saját életszakaszuk testi változásait,
- legyenek tisztában azzal, hogy hangulati-érzelmi életük változásai teljesen természetesek, az adott életszakaszra jellemzőek,
- legyenek tudatában az egészséges életmód és a személyi higiénia fontosságának,
- tudják az egészséges, tiszta környezet kialakításának, megtartásának jelentőségét, módjait,
- utasítsák el az egészségkárosító szenvedélyeket,
- ismerjék az elsősegélynyújtás és a házi betegápolás alapvető szabályait.

Követelmény

- A tanulók legyenek tájékozottak lakóhelyük, közvetlen környezetük energiaellátásáról, az energiagazdálkodás és az energiatakarékosság lehetőségeiről,
- tudják a Föld mozgásainak (keringésének és forgásának) következményeit,
- ismerjék a legfontosabb légköri jelenségeket, keletkezésük okait, törvényszerűségeit, az időjárás és az éghajlat kapcsolatát, összefüggéseit, az éghajlati övezeteket,
- ismerjék a fizikai törvényszerűségeket, törvények hatását a Föld felszínére, a felszíni formák alakulására,
- tudjanak tájékozódni a térképen és a földgömbön,
- tudják megnevezni a kontinenseket és óceánokat,
- ismerjék Európa főbb természetföldrajzi jellemzőit,
- tudják Magyarország helyét a Kárpát-medencében, Európában és a Földön,
- tudják Magyarország nagytájainak jellegzetességeit, legfontosabb városait megnevezni,
- ismerjék saját testük felépítését, működését, s alkalmazzák tudatosan az egészséges életmód szabályait, s tudják, hogy környezetük épségétől, tisztaságától is függ egészségük.
Tudjanak földrajzi fekvést meghatározni a földgömbön és a térképen, tudják leolvasni a térképről és a földgömből a szélességi és hosszúsági körök számát, s ezek segítségével meghatározni földrajzi helyzetet,
- tudják a Föld éghajlati övezeteit megnevezni, éghajlatuk főbb jellemzőit felsorolni,

- ismerjék az időjárás és az éghajlat összefüggéseit, elemeit, a legfontosabb légköri jelenségek keletkezésének okait,
- értsék meg az egyszerű napi időjárás-jelentéseket, maguk is tudják jellemezni egy-egy nap időjárását, tudják leolvasni a hőmérőt, a csapadékmérőt, tudják a szélirányt meghatározni, tudjanak grafikonokról, táblázatokról adatokat leolvasni
- tudják jellemezni az óceáni, a szárazföldi, a mediterrán és a hegyvidéki éghajlatokat,
- ismerjék a mészkő-, a vulkáni hegység és az alföldek keletkezését,
- tudják, hogy a Föld felszínének alakításában a Föld belső erőinek, valamint a külső erőknek (a szél, a víz, a jég stb.) van szerepük,
- ismerjék és használják helyesen a kontinens, óceán, tenger, magashegység, középhegység, alföld fogalmakat,
- tudják a térkép segítségével jellemezni Észak-, Dél-, Közép-, Nyugat- és Kelet-Európa felszínét, éghajlatát,
- tudják a domborzati, vízrajzi és éghajlati térképeket leolvasni, éghajlati grafikonokat, diagramokat értelmezni,
- tudják egy-egy tanulmányi kirándulás alkalmával, tanári segítséggel a táj felszínét, felépítő közeteit megfigyelni, a talaját, vizeit és élővilágát vizsgálni.
- Ismerjék fel a tanult növény- és állatfajokat, tudják megnevezni részeiket, a bemutatott főbb testrészeikről (leveles, virágos, szár, láb, koponya), következtessenek az élőhelyre, életmódra, esetleg ismerjék fel az élőlényt.
- Szerezzenek gyakorlatot növények és állatok leírásában 8-10 összefüggő mondatban, a megfelelő biológiai szakkifejezések használatával.
- Szerezzenek gyakorlatot növényi és állati részek vizsgálatában, az ehhez szükséges eszközök (nagyító, szike stb.) használatában,
- Tudják a növény szervezete és környezeti igénye (pl. a nád), az állat szervezeti felépítése és életmódja (pl. gólya) közötti összefüggéseket,
- Tudják a megismert növényeket és az állatokat különféle tulajdonságaik (testfelépítés, életmód stb.) alapján csoportosítani, hasonlóságukat és különbözőségeiket megállapítani.
- Ismerjék fel az élőlény és élő-, illetve élettelen környezetének kölcsönhatásait:
  - a természetett és a vadon élő növények,
  - a tenyésztett és a vadon élő állatok jelentőségét az ember életében,
  - a tiszta, egészséges környezet fontosságát, a környezetbarát növénytermesztés és állattenyésztés jelentőségét.
- Tudják és tartásuk be az állattartás egészségügyi és etikai követelményeit. Ismerjék az emberi élet főbb szakaszait, ezen belül a kamaszkor testi-lelki változásait a lányoknál s a fiúknál,

- tudják a személyi és a környezeti higiénia fontosságát, a rendszeres testápolás módját, követelményeit,
- ismerjék az egészséges életmód fontosságát,
- az egészséges fejlődéshez szükséges táplálkozás fontosságát, módját, összetételét,
- a sport, a jó levegőn végzett mozgás jelentőségét,
- ismerjék fel az életkorra jellemző leggyakoribb betegségeket (fejfájás, láz stb.),
- tudják mi a teendő láz, rosszullét, baleset esetén,
- legyenek tisztában az elsősegélynyújtás elemi szabályaival,
- ismerjék a házi betegápolás alapvető eljárásait,
- ismerjék az alkohol, a nikotin, a különböző drogok emberi szervezetre gyakorolt káros hatásait,
- utasítsák el az egészségkárosító szenvedélyeket.

Értékelés

Az értékelés-ellenőrzés módszerei közül kiemelendő

- a logikai térképolvasás elemi szintje,
- mérések és földrajzi helymeghatározások elemi szinten a térképen és a földgömbön,
- a kőzetfelismerés (vulkáni kőzet és mészkő felismerése),
- a tanult élőlények (növények és állatok) felismerése képről, testfelépítésük és életmódjuk közti kapcsolatra való következtetés.

Fektessünk hangsúlyt a természetvédelemre, a környezetbarát viselkedés gyakorlására.

A felsorolt élőlények közül alaposabban ismerjék meg a környezetükben előfordulókat.

Legyen jártasságuk a megismert élőlények különböző szempontú csoportosításában.

Az elsősegélynyújtás és a betegápolás gyakorlatát értékeljük elsősorban, valamint a beszélgetés módszerét alkalmazva az önálló választ adók feleletét minősítjük.

A tanév során hat témazáró írására kerül sor. A számonkérés egyéb formái a szóbeli és írásbeli felelet, különös tekintettel a térképismeretre.

A továbbhaladás feltételei

- A tanuló ismerje és használja helyesen a következő fogalmakat:
  - életközösség, erdő, cserje, szélporozta, rovarporozta, vízporozta növény,
  - zárvatermő, nyitvatermő növény, egylaki, kétlaki,
  - tövis és túske, lombhullató, örökzöld,
  - barka, toboz, lepel, kalász, buga, ajakos, torzsa virágzat,

- csonthéjas, bogyó, makk, szem, tok termékek,
  - egyszikű, kétszikű növény, csírázás, szárnyas mag,
  - hagyma, gyöktörzs, virágtalan növény, spóra, haraszt, moha, moszat,
  - gomba, kalap, tönk, gallér, bocskor, gombafonalak
  - fűfélék, szalmaszár, hínár, telepes testfelépítés, plankton,
  - ízeltlábúak, rovarok, teljes átalakulás, kifejlés, átváltozás,
  - fogazattípusok: rágcsáló, rovarevő, növényevő, ragadozó, mindenevő,
  - halak, kétéltűek, hüllők, madarak, emlősök,
  - ásóláb, ivari kétalakúság, tépőcsőr, markoló láb, gázlóláb, ékalakú csőr,
  - egysejtűek, csillók, ostor, álláb, osztódás,
  - pókok, méregmirigy, szövőmirigy, szövőkarom,
  - rákok, kopolyú, járóláb, fej, tor, fejtör, potroh, olló,
  - szűrő-szívó száj szerv, álarc, átalakulás nélküli fejlődés,
  - változó testhőmérséklet, lágyhéjú tojás,
  - geoid, hosszúsági és szélességi körök, fokhálózat, forgás és keringés,
  - délkör, zónaidő, szökőév, napsugarak hajlásszöge, hőingás, középhőmérséklet,
  - csapadék eloszlás, aszály, vízjárás, futóhomok.
- Ismerje fel a tanult élőlényeket képről, egyes testrészeikről, legyen képes főbb tulajdonságaik alapján összehasonlítani és csoportokba sorolni őket.
  - Tudja megnevezni és/vagy a földgömbön vagy térképen megmutatni:
Az óceánokat, a kontinenseket, a nevezetes szélességi köröket, a nulladik hosszúsági kört, Európa határait, a Kárpát-medencét, Magyarországot, a nagy tájakat, szomszédos országokat
földünk éghajlati övezeteit, az éghajlatot kialakító és módosító tényezőket, Magyarország nagyobb vagy nevezetesebb városait, a gyakrabban előforduló ásványkincseket.

Hon- és népismeret

Célok és feladatok

Alapvető cél a néphagyományok, a magyar, és a határon túli, magyar lakta területek népi kultúrájának megismertetése. A tanulók az életkori sajátosságoknak megfelelően ismerjék meg lakóhelyük, a régió, és a határon túli magyar lakta területek néphagyományait, nyelvjárását, földrajzi, történelmi, néprajzi értékeit. A tanulmányok ill. a gyűjtőmunka során fedezzék fel a hagyományokon alapuló kultúra erős fonálát, amely összeköt a múlttal, és a jövőbe vezet.

A szűkebb és tágabb szülőföld ismerete, tárgyi, történelmi, vallási emlékeink tudatunkba építése ösztönző erővel hat az igazi kultúra megismerésére.

Belépő tevékenységformák

Fontos nélkülözhetetlen eszköz a térkép. Különbséget teszünk földrajzi és néprajzi tájegységek között bemutatva az ott élő etnikai csoportokat, nemzetiségeket. Ismerkedés a lakóhely természeti adottságával, földrajzi környezetével, néprajzi sajátosságaival. Szervezzünk tanulmányi kirándulásokat a szűkebb és tágabb környezetben, keressük fel a nevezetesebb épületeket, kutassuk fel a lakóhelyhez kötődő neves személyiségeket. Kiemelt jelentősége van a gyűjtőmunkának, melynek segítségével elmélyíthetik elméleti tudásukat.

Témakörök, tartalmak

Kitekintés szomszédaink és a világ népeinek kultúrájára

Milyen hatással volt a határon túli magyarokra a szomszédos nem magyar népek kultúrája? (viselet, táncok, építkezés, étrend - hasonlóság, különbség)

Hasonló vizsgálódás a rokon (finn) ill. egy-egy egzotikus nép kultúrája kapcsán. (busmanok, eszkimók, indiánok)

Határainkon túli néprajzi és nyelvjárási egységek

Erdély és a részek Olyan földrajzi terület, mely nagyságában fölülmúlja az anyaországot, azaz a mai Magyarországot.

Szatmár, Bihar, Fekete-Körös völgye, Kalotaszeg, Szék, Mezőség, Torockó, Székelyföld, Gyimes, Kárpáton túli tájegységek, Kárpátalja, Felvidék, Bácska, Bánát

Egészségtan

Témakörök

Egészséges életmód
Veszélyes anyagok
A családi élet, kapcsolatok
A környezet

Fejlesztési követelmények

Az oktatás során *használjuk fel* a tanulók már meglévő ismereteit. A szervezettani, élettani ismereteiket fokozatosan *bővítjük*. Az egészség megőrzéséhez és a betegségek megelőzéséhez szükséges ismereteiket konkrét példák, események *megvitatásával*, a tanulói aktivitás kihasználásával, a pozitív minták *megelevenítésével* fejlesztjük.

A témakörök az egészségmegőrzés szempontjából a legkritikusabb területeket fedik le a mozgást, a táplálkozást, a személyes higiéniát, a testi-lelki biztonságot, a környezet-egészséget, a szexuális fejlődést, a társadalmi kapcsolatokat, az élvezeti-és kábítószeres hatását. A különböző témákat egymással *összefüggésbe hozva*, a kapcsolódó pontokra rávilágítva tárgyaljuk.

Fejleszthetjük a tanulók felelősségérzetét, a tettek következményeinek továbbgondol-
tatásával *szituációs játékok* segítségével. A meglévő életviteli szokások elemzésével, az életkorra jellemző kritikai képességek kihasználásával és fejlesztésével vezessük rá a helyes konklúzió *felismerésére*. A beszélgetés, beszélgetés során oldott légkört teremtve fejleszthetjük a tanulók kifejezőkészségét, önismeretét, önbizalmát. *Csoportosan* megoldandó feladatok alkalmazásával fejleszthetjük empatikus és együttműködési készségüket. Problémák felvetésével, azok *alternatív megoldási* lehetőségeinek mérlegelésével a döntéshozatalhoz szükséges *felelősségérzet* kialakulását segíthetjük elő. A mindennapi élet példáinak felhasználásával alakítsuk ki a *kritikus szemléletmódot* a tapasztalatok értékelésében.

Helyezzünk hangsúlyt a helyi problémák megvitatására, elemzésére és egy közös megoldási projekt kidolgozására (egészségügyi, környezetvédelmi).